

Naudas funkcijas un pazīmes

Mērķis:

Sekmēt zināšanas par naudas funkcijām un pazīmēm.

Sasniedzamais rezultāts:

- zina naudas funkcijas un pazīmes;
- prot ar piemēriem pamatot, ka eiro piemīt visas naudas funkcijas un pazīmes;
- izprot jēdzienus "nauda", "valūta", "eiro";
- prot atbilstoši uzdevumam izvērtēt situāciju un faktus un argumentēti aizstāvēt savu viedokli;
- apkopo informāciju, izmantojot daudzveidīgas informācijas ieguves metodes un līdzekļus;
- apzinās un pamato naudas viltošanas negatīvo ietekmi;
- attīsta prasmi sadarboties grupās.

Nepieciešamie resursi:

- skolēna darba lapa;
- prezentācija;
- izdales materiāls "Naudas funkcijas";
- video "Naudas funkcija – vērtības mērs"
<http://www.naudasskola.lv/lv/tv-raidijums-naudas-zimes?birka=18#n1185-naudas-funkcijas-vertibu-mers>;
- video "Naudas funkcija – maiņas (apgrozības un maksāšanas) līdzeklis"
<http://www.naudasskola.lv/lv/tv-raidijums-naudas-zimes?birka=18#n1183-naudas-funkcijas-maksasanas-lidzeklis> ;
- video "Naudas funkcija – uzkrāšanas līdzeklis"
<http://www.naudasskola.lv/lv/tv-raidijums-naudas-zimes?birka=18#n1207-naudas-funkcijas-uzkrasanas-lidzeklis>;
- video "Naudas funkcija – starptautiska lietojamība"
<http://www.naudasskola.lv/lv/tv-raidijums-naudas-zimes?birka=18#n1208-naudas-funkcijas-starptautiska-lietojamiba> ;
- video par naudas viltošanas sekām
<http://www.naudasskola.lv/lv/maza-naudas-abece#n660-naudas-viltosana> ;

- video 4. stāsts "Eiro funkcijas" no "8 stāsti par eiro"

<http://www.naudasskola.lv/lv/maza-naudas-abece#n1484-8-stasti-par-eiro-4-stasts-eiro-funkcijas>

Nodarbību plāns:

1.

Skolotājs mācību stundas ievadā lūdz skolēniem pateikt, kas ir nauda.

Skolotājs var iepazīstināt skolēnus arī ar savu versiju:

.....

Skolotājam ieteicams ņemt vērā, ka skolēniem, beidzot 3. klasi, būtu jau jāzina, kas ir nauda, un jāprot ar piemēriem pastāstīt par naudas pazīmēm, bet, beidzot 6. klasi, jāzina naudas funkcijas un pazīmes, jāprot savas zināšanas ilustrēt ar piemēriem.

2.

 Skolotājs aicina **skolēnus** izlasīt Elīnas domas par naudu (**1. uzdevums** skolēna darba lapā), lai kopīgi veidotu naudas definīciju. Skolotājs uz tāfeles uzraksta atslēgas vārdus "īpaša prece" un "apmaiņa". Skolēni pasaka savus variantus, un skolotājs tos pieraksta uz tāfeles. Precīzāko definīciju skolēni ieraksta skolēna darba lapā.

Nauda – maksāšanas līdzeklis (īpaša prece), ko cilvēki pieņem apmaiņā pret precēm un pakalpojumiem.

3.

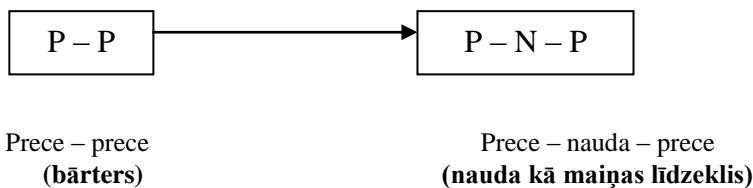
Skolotājs ar skolēniem sāk diskusiju "Kāpēc vajadzīga nauda?". Skolēni nosauc konkrētus piemērus (lai samaksātu par pusdienām, precēm, lai krātu pirkumam u.tml.).

4.

Skolotājs pastāsta par katru naudas funkciju, un skolēni noskatās filmas fragmentus.

Atkārtojums.

- Pirms naudas rašanās cilvēki izmantoja bārteru. Bārteris – vienas preces vai pakalpojuma apmaiņa pret citu preci vai pakalpojumu.

- Pirmā nauda bija preču nauda.

Maiņas līdzeklis

Skolēni noskatās filmu "Naudas funkcija – maiņas (apgrozības un maksāšanas) līdzeklis" (1:00 min). Skolotājam būtu vēlams vērsts uzmanību uz to, ka filma veidota laikā, kad Latvijā nacionālā valūta bija lats.

<http://www.naudasskola.lv/lv/tv-raidijums-naudas-zimes?birka=18#n1183-naudas-funkcijas-maksasanas-lidzeklis>

Nauda ir universāls maksāšanas līdzeklis, kas ļoti atvieglo norēķinus. Ja naudas nebūtu, pircējiem un pārdevējiem nāktos mainīties ar dažādām precēm. Taču darījuma partneru vajadzības, visticamāk, atšķirsies. Nauda veic maiņas līdzekļa funkciju, ja visi ir ar mieru to pieņemt norēķinos. Tātad cilvēki uzticas monētām un papīra naudas zīmēm kā maksāšanas līdzeklim. Naudas lietošana sniedz plašu izvēles brīvību lemt, ko un cik pirkt, kā arī ļauj izvēlēties darījuma partneri. Latvijā lats bija apgrozībā līdz 2014. gada 1. janvārim un bija stabils iedzīvotāju norēķinu līdzeklis. Tagad Latvijā apgrozībā ir eiro. Eiro kā maksāšanas līdzekli izmanto eiro zonā un citās valstīs, un to lieto 165 reizes vairāk iedzīvotāju, nekā to ir Latvijā.

Raidījuma "Naudas zīmes" fragments

Nauda veic maiņas līdzekļa funkciju, ja:

- cilvēki ir ar mieru to pieņemt, atzīt monētu vai papīra naudas zīmi par naudu;
- naudai ir noteikta vispārējā pirktspēja;
- nauda nodrošina plašu izvēles brīvību lemt, ko pirkt, cik pirkt, par kādu cenu pirkt;
- pircējs var izvēlēties vietu, kur pirkt, kā arī izraudzīties tīkamu darījuma partneri;
-

5.

Uzkrāšanas līdzeklis

Bagātību var uzkrāt:

- naturāli lietiskā formā;
- naudas formā.

Nauda ir bagātība vispārējā formā, un to var glabāt bankā vai ieguldīt aktīvos, lai tās uzkrājums nemitīgi augtu.

Skolēni noskatās filmu "Naudas funkcija – uzkrāšanas līdzeklis" (1:00 min).

	http://www.naudasskola.lv/lv/tv-raidijums-naudas-zimes?birka=18#n1207-naudas-funkcijas-uzkrasanas-lidzeklis
---	---

Gudri ļaudis rūpējas arī par savu iztikšanu un labklājību nākotnē. Gan lielākiem pirkumiem, gan neparedzētiem gadījumiem nepieciešams veidot uzkrājumus. Uzkrāt var gan mantas, gan naudu. Tomēr mantas krāt var būt neparocīgi un riskanti. Vai automobiļa iegādei būtu prātīgi krāt, piemēram, televizorus? Naudas vērtību nosaka tas, cik daudz par to var nopirkt. Krājot mēs vēlamies, lai uzkrātais nezaudētu savu vērtību, taču cenu pieauguma jeb inflācijas dēļ naudas vērtība samazinās. Tāpēc, lai mazinātu inflācijas ietekmi un uzkrājumu vērtība augtu, nepieciešams izvēlēties, kā naudu droši un izdevīgi ieguldīt. Lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju un uzņēmumu noguldījumus veic eiro (iepriekš latos), kā arī ASV dolāros un citās valūtās.

Raidījuma "Naudas zīmes" fragments

6.

Vērtības mērs

Daudzu lietu vērtību bārterā bija grūti samērot. **Skolotājs var uzdot** klasei jautājumu: "Vai varat ātri aprēķināt, cik tomātu jāsamaksā par vienu māju?"

Skolēni sniegs dažādas atbildes. Risinot uzdevumu, noskaidrosies, ka skolēni būs aprēķinosis izmantojuši naudu (cik naudas izteiksmē maksā viens kilograms tomātu, cik – māja).

Secinājums – vieglāk vērtības noteikšanā izmantot naudu.

Skolotājs klasē var arī parādīt divas lietas, piemēram, krūzi un zīmuļus, un lūgt skolēniem noteikt "maiņas kursu" (cik zīmuļu jāatdod par vienu krūzi). Skolotājs vada diskusiju tā, lai radītu šaubas par kursa pareizību. **Secinājums** – ja izsaka krūzes un zīmuļa vērtību naudā, "maiņas kurss" vairs šaubas nerada.

Skolēni noskatās filmu "Naudas funkcija – vērtības mērs".

	http://www.naudasskola.lv/lv/tv-raidijums-naudas-zimes?birka=18#n1185-naudas-funkcijas-vertibu-mers.
---	--

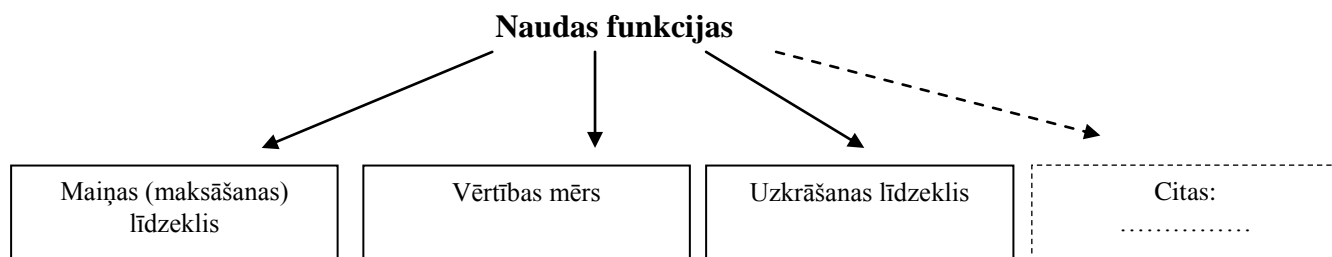
Viens no naudas uzdevumiem ir būt par līdzekli, ar kuru var salīdzināt dažādu preču un pakalpojumu cenas. Norēķinos izmantot bārtera darījumus ir apgrūtināši, jo prātā jāpatur simtiem dažādu preču vērtību. Piemēram, Padomju Savienības sabrukšanas priekšvakarā, kad naudas vienība rublis vairs nespēja pildīt vērtības mēra funkcijas, laikraksts "Kommersant" publicēja preču vērtības salīdzināšanas tabulas. Tajās varēja uzzināt, ka 1 tonna cementa ir 6 kilogramu tērauda vai 300 ķieģeļu vērtībā. Nosakot naudas vienību, kļūst daudz vieglāk salīdzināt dažādu preču vērtību. Euro (iepriekš Latvijā apgrozībā bija lats), tāpat kā ASV dolārs un vairākums citu valūtu, ir labs preču vērtības mērs. Šajā vērtībā izteiktās preču cenas atspoguļo precēm piemētošo vērtību. Lai salīdzinātu dažādās valūtās* izteiktas preču vērtības, nepieciešams zināt šo valūtu maiņas kursu, t.i., vienas valūtas cenu, kas izteikta citā valūtā.

Raidījuma "Naudas zīmes" fragments

* **Skolotājs skaidro** jēdzienu "valūta". Tā ir valstī pieņemtā naudas vienība (piemēram, euro).

7.

 Skolēni, izmantojot prezentācijā un video redzēto, **papildina shēmu** skolēna darba lapās (2.uzdevums).

Skolēni izlasa skolēna darba lapā piemērus par naudas funkcijām.

Aivars (13 gadu). *Naudu izmantoju katru dienu. Uz skolu es braucu ar autobusu un par to katru dienu maksāju. Skolā pārku pusdienas, pēc stundām, ejot uz futbola treniņu, parasti nopērku dzeramo ūdeni. Apģērbu un skolas lietas (grāmatas un burtnīcas) man pārēk vecāki. (Nauda ir maiņas līdzeklis.)*

Anita (14 gadu). *Jau sen sapņoju par jaunu tālruni. Vasarā strādāju un nopelnīju 70 euro, un ieliku krājkasītē. Tomēr naudas man vēl arvien nepietiek. Tāpēc cenšos katru nedēļu nedaudz ietaupīt no kabatas naudas. (Nauda ir uzkrāšanas līdzeklis.)*

Krists (13 gadu). *Skolēnu mācību uzņēmums jaungada tirdziņam izgatavoja vairākus svečturus. Aprēķinājām, ka viena svečtura cena varētu būt 1.20 euro. (Nauda ir vērtības mērs.)*

★ **Skolēni var noskatīties** arī 4. stāstu "Eiro funkcijas" no metodiskā materiāla "8 stāsti par eiro" (<http://www.naudasskola.lv/lv/maza-naudas-abece#n1484-8-stasti-par-eiro-4-stasts-eiro-funkcijas>) un izpildīt uzdevumus no metodiskā materiāla:

- 4.4. darba lapā (80. lpp.), nosaucot konkrētās situācijas filmā, kas raksturo katru naudas funkciju;
- 4.7. darba lapā (83. lpp.), veicot vairākus darbus grupā (http://izm.izm.gov.lv/upload_file/2013/8stasti_par_eiro_LV_web.pdf).

8.

Aktivitāte "Nosakiet naudas funkciju!"

Lai pārlicinātos, ka skolēni apguvuši naudas funkcijas, **skolotājs sagatavo izdarei kartītes** (sk. 2.1. izdales materiālu skolotāja darba lapas beigās).

Skolotājs var papildināt kartītes ar saviem piemēriem. Skolotājs vai skolēni paši sadalās darba grupās. Darba grupā ne vairāk kā 4 skolēni. Katrai grupai skolotājs izsniedz vienu kartīti. Skolēniem jānosaka, kura naudas funkcija atbilst izdales materiālā aprakstītajai situācijai.

Atbildes

1. Maiņas līdzeklis.	6. Maiņas līdzeklis.
2. Maiņas līdzeklis.	7. Uzkrāšanas līdzeklis.
3. Uzkrāšanas līdzeklis.	8. Vērtības mērs.
4. Vērtības mērs.	9. Maiņas līdzeklis.
5. Maiņas līdzeklis.	

9.

Ir pārrunātas trīs naudas funkcijas, tāpēc **skolotājs pievēršas citām tās funkcijām.**

Tās ir šādas:

- uzskaites funkcija;
- nauda kā sabiedriska spēks;
- starptautiska lietojamība.

Skolēni noskatās video "Naudas funkcija – starptautiska lietojamība".

	http://www.naudasskola.lv/lv/tv-raidijums-naudas-zimes?birka=18#n1208-naudas-funkcijas-starptautiska-lietojamiba
---	---

Viena no naudas funkcijām ir spēja būt par "pasaules naudu" jeb iespēja to brīvi apmainīt pret precēm un pakalpojumiem ārpus tās valsts, kurā nauda izlaista. Pasaulē ir aptuveni 200 valstu, un lielākajai daļai valstu ir sava valūta. Taču starptautiskajos norēķinos izmanto tikai nelielu visu valūtu daļu. ASV dolāri ir vislabāk zināmā nauda pasaulē. Tos norēķinos pieņem pat vistālākajos pasaules nostūros. Eiropas valstis, lai veicinātu izdevīgākus un ērtākus norēķinus, izveidoja kopīgu ekonomisko telpu ar spēcīgu kopējo valūtu – eiro. Jau aptuveni 40% no globālajiem tirdzniecības darījumiem tiek veikti eiro.

Raidījuma "Naudas zīmes" fragments

★ Var ieteikt **skolēniem** papildināt shēmu par naudas funkcijām (7. punkts).

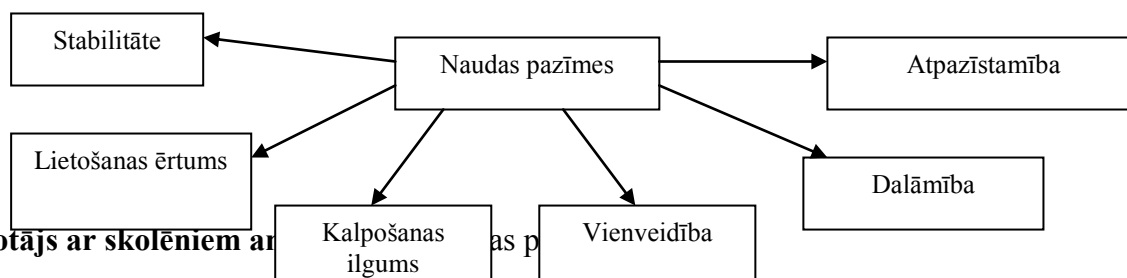
10.

Naudas pazīmes. Kādai jābūt naudai?

Skolēni atceras, kādas preces var izmantot kā preču naudu. Skolotājs var paņemt līdzīdas lietas: grāmatu, kabatlakatiņu, izlietotu kino biļeti, 1 kg cukura u.c. **Skolēniem paskaidro**, kura prece būtu vislabākā nauda un kāpēc. Skolēni dažas naudas pazīmes jau būs nosaukuši.

Tā kā nauda ir īpaša prece, ko pieņem apmaiņai pret precēm un pakalpojumiem un kas spēj pildīt visas naudas ekonomiskās funkcijas, tai jāatbilst noteiktām prasībām.

 Skolēni skolotāja stāstījuma laikā veido skolēna darba lapā shēmu (**3. uzdevums** skolēna darba lapā).

Skolotājs ar skolēniem ar

- **Vērtība un stabilitāte.** Nauda jābūt vērtīgai un stabili, lai visi tai uzticētos un būtu pārliecināti, ka jebkurā brīdī varēs to apmainīt pret precī vai pakalpojumu. Ja cilvēki jūt, ka nauda nav stabila, viņi sāk veikt lielākus darījumus citā valūtā.

- **Lietošanas ērtums.** Ejot uz veikalu, nav jānes vesela krava naudas, to ir viegli ielikt makā. Nebija viegli pārvietot lopus un citus lielus priekšmetus.
- **Izturība, ilgs kalpošanas laiks.** Nauda nedrīkst bojāties un ātri nolietoties, tai jābūt izturīgai. Banknotes nolietojas daudz ātrāk nekā monētas, jo tās izgatavotas no mīkstiemi materiāliem, nevis cieta metāla.

Parasti banknote kalpo tikai pusotru gadu līdz divus gadus. Katrā ES valstī organizācijas, kas daudz rīkojas ar skaidro naudu, piemēram, bankas, nosūta bojātās un nolietotās banknotes atpakaļ valsts centrālajai bankai. Bankas par šo banknošu summu un nominālvērtībām ziņo Eiropas Centrālajai bankai, kas gādā, lai pēc vajadzības tiktu iespiestas jaunas banknotes. Monētas kalpo daudz ilgāk, parasti vairākus gadu desmitus (http://ec.europa.eu/economy_finance/netstartsearch/euro/kids/life_lv.htm).

- **Vienveidība.** Visām naudas vienībām ar vienādu nominālvērtību jābūt vienādām.
- **Viegli dalāma.** To ērti var sadalīt mazākās vienībās, ja pirkums nav liels. Sadalot naudu sīkākās vienībās, tā nedrīkst zaudēt savu vērtību.
- **Atpazīstamība, to grūti viltot.** Naudai jābūt viegli atpazīstamai (pēc dizaina un materiāla), tajā tiek iestrādāti daudzi pretviltošanas elementi, lai būtu sarežģīti viltot.

★ Var noskatīties video par naudas viltošanas sekām.

<http://www.naudasskola.lv/lv/maza-naudas-abece#n660-naudas-viltosana>

★ Var ieteikt skolēniem mājās interneta vietnē "Naudas skola" atrast atbildi uz jautājumiem "Vai naudas viltošana ietekmē ikvienu no mums?" un "Vai par to tiek piespriests sods?".

Atbilde meklējama internetavietnē

<http://www.naudasskola.lv/lv/naudas-skola-atbild?tema=3#n1611-kapec-naudas-viltosana-ir-nosodama>.

11.

Skolotājs pārlicinās, kā skolēni izpratuši naudas pazīmes. Skolēni aizpilda tabulu (4. uzdevums skolēna darba lapā), novērtējot dažādas lietas kā naudu. Skolēni salīdzina dažādus naudas veidus un katru novērtē ar punktiem 0, 1 un 2 (0 – šāda pazīme nepiemīt; 1 – pazīme piemīt daļēji; 2 – pazīme ļoti raksturīga).

Skolēni aizpilda tabulu.

Pazīmes Prece	Vērtība	Dalāmība	Lietošanas ērtums	Vienveidība	Atpazīstamība	Izturība	Kopā
Zirgs							
Zelta stienis							
Kauri gliemežvāki							
Kino biļete							
Ķirbis							
Skolas soma							
Vieglais automobilis							
Eiro monētas							

Saskaiti punktus katrai lietai atsevišķi un ieraksti tabulā! Noskaidro, kuru lietu būtu visērtāk izmantot kā naudu!

Skolēnu vērtējums par dažādām lietām var atšķirties. Skolēni pasaka savu pamatojumu. Tabulas aizpildīšanas mērķis – vēlreiz kopā ar skolēniem atkārtot naudas pazīmes, tāpēc punktu skaitam nav lielas nozīmes. Šajā uzdevumā nav vienas pareizās atbildes.

12.

 Mācību stundas beigās skolotājs aicina **skolēnus uzrakstīt stundas galvenās atziņas** un tās nolasīt.

Papildus var izmantot

1. Āboliņš I. Naudas ceļš. // Klubs, Nr. 10, 2006.
2. Ducmane, Kristīne. Nauda. Enciklopēdija par savu un svešu naudu Latvijā no seniem laikiem līdz mūsdienām. Rīga : Zvaigzne ABC, 2004. 72 lpp.
3. Kurlovičs, Gunārs. Ievads ekonomikā 8. klasei. Rīga : Zvaigzne ABC, 1997.
4. Lībermanis, Georgs. Tirgus ekonomikas pamati un Latvija ceļā uz Eiropas Savienību. 2. daļa. Rīga : Kamene, 2000. 518 lpp.

2.1. Izdales materiāls

NAUDAS FUNKCIJAS

1. Anna uzvarēja literārajā konkursā, ieguva naudas balvu 50 eiro un nopirka jaunu ziemas jaku.	2. Kārlis veikalā nopirka mācību grāmatu.	3. Liepiņu ģimene katru mēnesi nogulda bankā 100 eiro, lai vasarā varētu doties ārvalstu ceļojumā.
4. Anda mantoja vecmāmiņas māju, bet Juris – vecmāmiņas pilsētas dzīvokli. Jaunieši nolīga īpašuma vērtētāju, lai noskaidrotu, kura mantojums ir vērtīgāks.	5. Krista tirgū pārdeva ģimenes dārzā izaudzētās zemenes.	6. Apsīšu ģimene nopirka vieglo automobili.
7. Ella katru nedēļu ieliek krājkasītē 1 eiro.	8. Skolēnu mācību uzņēmums izgatavo dekorus. Skolēni grib noskaidrot, par kādu cenu tie būtu jāpārdod.	9. Kārklū ģimene izņem no bankas naudu un nopērk jaunu televizoru.